

Gagauz Dilinde Yayımlanan İlk Gazete: Ana Sözü

OĞUZHAN YETİŞTİ*

Gagauzlar, günümüzde Moldova sınırları içerisinde başkenti Komrat olan Gagauz Yeri Özerk Bölgesi başta olmak üzere Ukrayna, Rusya, Kazakistan, Bulgaristan, Yunanistan, Türkiye vd. ülkelerde dağınık olarak yaşamalarını sürdüren Ortodoks Hristiyan dinine mensup bir Türk topluluğudur.

Gagauzların Türklüğüne ilk vurguyu yapanlardan birisi Başpapaz Mihail Çakır'dır. Çakır, "Besarabyalı Gagauzların İstoriyası" adlı eserinde: "Gagauzlar lafederlär pak türkçä, ölä, nicä lafedärmış eski zamannarda cümne insannar, angları çekiler Türk halkından, Türk soyundan"¹ ifadesiyle ortaya koymuştur. Konuştukları Gagauz Türkçesi Oğuz dil grubundan olup Türkiye Türkçesine yakındır.

Gagauz Türkleri, uzun yıllar kendilerine ait milli bir alfabeyle sahip olamamışlardır. Bu sebeple 1957 yılına gelinceye dek Gagauz edebiyatı ve basınından söz etmek mümkün değildir. Gagauz aydınları önceleri Kırm Tatar gazeteleri, dergilerinde yazı ve şiirlerini neşretme imkânı buluyorlardı. 30 Temmuz 1957 tarihinde Moldova Hükümeti'nin, Gagauzlar için Kiril harfli bir alfabe tahsis etmesi

üzerine Gagauzlarda edebiyat ve basın bir gelişme dönemine girmiştir. Bu tarihten sonra ilk edebi ürünlerini vermeye başlayan Gagauz Türkleri kitap, gazete, dergi ve radyo yayını kendi ana dillerinde yapmışlardır.²

Gagauz Türkleri, önceleri kısa ömürlü olan süreli yayınlar çıkartmalarına rağmen 14 Ağustos 1988 tarihi itibarıyla çıkan Ana Sözü gazetesi ile uzun ömürlü bir süreli yayına kavuşmuşlardır.³ Günümüz-

de yayınına devam eden bu gazete hakkında malumat vermeden önce gazeteyi çıkartmaya devam eden Todur Zanet üzerinde durmamız gerekecektir.

Şair, yazar, gazeteci, dramaturg, araştırmacı, folklorcu gibi çeşitli yönleriyle tanınan Todur Zanet, 14 Kırız (Haziran) 1958 tarihinde Komrat'a bağlı Kongaz köyünde dünyaya gelmiştir. İlk eğitimini 1976-1981 yılları arasında Moldova Kişinev'de yer alan Politeknik Enstitüsü'nde ve devamında 1985-1987 yılları arasında da Marksizma-Leninizma Üniversitesi'nde eğitimini tamamlamıştır.⁴

2 Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *Gagauzlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, s.78.

3 Güngör-Argunşah, a.g.e., s.79.

4 Ülkü Çelik Şavk, "Todur (Fedor) Zanet Gagauzluk ve Gagauzlara Adanmış Bir Hayat", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, Cilt.2, Sayı.3, Kış 2013, s.130.

1 <http://anasozu.com/gagauzlar-cekiler-turk-soyundan/> (Erişim Tarihi: 27.02.2018).

* Araştırmacı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi. E-mail: oguzhanyetis@gmail.com

1970'li yılların sonlarında edebiyata ilgi duymaya başlayarak çeşitli şiirler kaleme almıştır. Şiirlerini önce Rusça ve Moldovanca dillerinde yayınlanmakta olan *Kordı "Ufuk"*, *Zvezdoçka "Yıldızlar"*, *Gorizont "Ufuk Çizgisi"* adlı gazete ve dergilerde yayınlamıştır. *Karımcalık* (1989) ve *Böcecik* (1991) adlı eserlerinde çocuk şiirlerini bir araya getirmiştir. Diğer şiirlerini 1990 yılında yayımlanan *Zamannayersın Evim* adlı eserinde toplamıştır. 1993 yılında da *Akardı Batıya Yıldız* ve *Adımnar* adlı iki şiir kitabı çıkartmıştır.⁵

1986 yılında bir televizyon kanalı için Nikolay Baboğlu ve Olga Radova ile birlikte "Bucaan Dalgasında" programını hazırlamıştır. 1988 yılından itibaren ise Gagauzların basın hayatında önemli bir yeri olan Ana Sözü gazetesini çıkarmaya ve baş redaktörlüğünü yapmaya başlamıştır.⁶

Ayrıca Zanet'in yazdığı "Vatan" şiiri, Gagauz Halkın Üstolan Kongresi'nde 411 oyla 22 Orak (Temmuz) 1990 tarihinde Gagauz milli gimnası (marşı) olarak kabul edilerek kompozitör Mihail Kolsa tarafından da bestelenmiştir.⁷

1992 yılından beri Türkiye Yazarlar Birliği'nin aktif üyesi durumunda olan Zanet, çeşitli ülkelerin yazarlar birliğine de kabul edilmiştir. Türkiye Türkçesine çevrilmiş olan *Açlık Kurbannarı*⁸ (1998) ile *Büülü Maaza* (2004) piyesleri Gagauz Milli Tiyatrosu'nda sahnelenmiştir. Yayınlanmış diğer eserleri ise şu şekildedir: *Gıncırdeer Kafamın Çarkları* (1993), *Akar Yıldız* (1998), *Dramaturgiya* (2006), *Ana Dilim* (2010), *Gagauzluk: Kultura, Ruh, Adetler* (2010), *Koorlaşmış Ateş* (2013). Bu eserle-

5 Nevzat Özkan, "Gagavuz Türk Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Romanya ve Gagavuz Türk Edebiyatı*, Cilt.12, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s.435.

6 Özkan, a.g.m., s.435.

7 <http://anasozu.com/26-yil-geeri-gagavuz-milli-gimnasi-hem-milli-bayraa-kabledildi/> (Erişim Tarihi: 27.02.2018).

8 Açlık Kurbanları adlı tiyatro eseri Türkiye'de Abdülkerim Dinç tarafından yayınlanmıştır bkz. Todur Zanet, *Açlık Kurbanları*, Türkçeye Çev. Abdülkerim Dinç, Gece Kitablığı, 2014, 100 s.

Yaşa, benim Halkım!

Ana Sözü

rinin bir kısmı çeşitli yabancı dillere de çevrilmiştir.⁹

Zanet, Türkiye'ye birçok defa çeşitli vesilelerle gelerek

ilmi toplantılarda Gagauzlarla ilgili bildirilerde sunmuştur. Katıldığı ilmi toplantılar içerisinde şu birkaçını sayabiliriz: IV. Uluslararası Gagauz Kültürü Sempozyumu (KKTC, 1999), Balkanlar'daki Türk Kültürü'nün Dünyü-Bugünü-Yarını Sempozyumu (Bursa, 2002), Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni (Ankara, 2007), Kuruluşundan 90.Yılına Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu (Eskişehir, 2013), VI. Türk Dünyası Edebiyat Dergileri Kongresi (Eskişehir, 2014).

Gagauz kültürünü ve ana dilini tüm zorluklara rağmen yaşatmaya çalışan Todur Zanet, çalışmalarını halen Gagauz Yeri'nde devam ettirmektedir. Yazımıza konu olan Ana Sözü gazetesi, 14 Ağustos 1988 tarihinde beş günde bir Sovetskaya Moldova gazetesinin ek ilavesi olarak dört sayfa halinde Gagauz Türkçesiyle Kiril harfleriyle yayına hazırlanmıştır.¹⁰ Gazetenin baş redaktörü Todur Zanet, gazetenin çıkışı ve adı konusunda yaşanan tartışmalar ile ilgili bir bildirisinde şu düşünceleri dile getirmiştir:

"Ana Sözü gazetamız Komünist Partiyası Merkez Komitetin "Sovetskaya Moldaviya" adlı gazetesinin eki olarak kuruldu. Gazetamızın ilk sayısı *läzımdı çıksın en azdan 1988-ci yılın Harman ayın (avgust) 1-dä. Hem adı olaceydı "Gagavuz Sözü". Ama o üzerä, ani yukarda belertilän birinci grup bu yazılan kayıl diildi, gazetamız duumadaan durgundu. Onnar Komünist Partiyası Merkez Komitetına danışmadılar. Bu danışmaya cuvav vermäk için, "Sovetskaya Moldaviya" gazetesinin baş redaktörü sn. LEBÖDKİN iki grupayı bireri getirip, bir çözüm bulma teklif etti. Problema ondaydı, ani biz teklif edärdik gagavuzça "GAGOUZ" lafını "O" ylan yazmaa. Öbür gruba sa "GAGAVUZ" lafını rusça "A" ylan yazmaa. Hiç biri aşaa kalma istemäzdi. Son-sonunda sn. LEBÖDKİN fisirdedi kula-*

9 Şavk, a.g.m., s.132-137.

10 Güngör-Argunşah, a.g.e., s.79.

ama: "Gagavuz lafını başlıktan atalım". Bän kayıl oldum da teklif ettim gazetaya "Gagavuz Sözü" erinä "Ana Sözü" adı koyma. İki taraf ta teklifi kabul etti. Bu ilk hem tek kompromisti. Sora birtaan kompromis olmadı. Hem yoktu nicä olsun da. "Ana Sözü" gazetasının ilk sayısı 1988-ci yılın Harman ayın (avgust) 14-dä dünneyi gördü."¹¹

Gazetenin çıkan ilk sayısında "Ana Sözü" başlığının üzerinde "Bütün Dünyanın Proleterleri Birleşiniz!" sloganı kullanılmıştır.¹² Gazetenin çıktığı 1988 yılından itibaren her yıl tirajı katlanarak artmış ve Gagauz Yeri dışındaki diğer ülkelerde dahi abonelere ulaşan bir gazete durumuna gelmiştir. Zanet, bir bildirisinde gazetenin tirajını ve ulaştığı ülkeleri dile getirmiştir:

"1988-ci yıldan başlayıp yarım yılın icindä gazetasının tirajı 6731 ekzemplär oldu, 1989-cu yılda gazetasının 21236 ekzemplär oldu, 1990-cı yılda 76505 ekzemplär oldu (bunların 45 bininä Azerbaycan yazıldı). "Ana Sözü" gagauzları dünneya tanıttı. Gazetaya abone olmuşlar insannar Sovet Birliin Respublikalarından kaare, Türkiyedä, Şvetiyada, Frantşıyada, İzraildä, Amerika'da hem Kanada'da."¹³

1990 yılında Moldova Hükümetine başvuru yapılarak Ana Sözü gazetesinin bağımsız bir gazete olarak yayın hayatına devam etmesi teklif edilmiş ve hükümetin verdiği karar ile 1991 yılından itibaren gazete haftalık sekiz sayfa olarak çıkartılmaya başlanmıştır.¹⁴

SSCB'nin dağılışının ardından gazetenin çıkartılmasında finansman sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. Haftalık sekiz sayfa olarak çıkan Ana Sözü, on beş günde bir dört sayfa olarak çıkmaya başlamıştır. Ayrıca gazete çalışanlarının ücretlerinin ödenememesi üzerine gazeteden ayrılıklar başlamış ve bunun sonu-

cunda yayına ara verilmiştir. Gazetenin başında bulunan Todur Zanet'in ayrılmasından sonra Vladimir Romanov gazeteyi tekrardan çıkarılması için başa geçmiştir. Daha sonra gazetenin başına Gagauz yazar ve şairi Nikolay Baboğlu geçerek gazetenin yayınına devam edilmiştir.¹⁵

Nikolay Baboğlu'nun gazetenin başına geçmesi üzerine gazetede yenilikler yapılmıştır. Türkiye'ye gelen Baboğlu, 1991 yılında Eskişehir'de gerçekleştirilen Yunus Emre Sempozyumu'na katılmasının ardından gazetenin üzerine Yunus Emre'nin "Sevelim, Sevilelim" sözünü ekletmiştir. 1991 yılının Ağustos ayında ise gazetenin 3.kuruluş yıldönümü münasebetiyle Ana Sözü başlığının üzerine "Ana Sözü İle Oğuzluk Yaşasın!" ibaresini koymuştur.¹⁶

1991 yılının Mayıs ayında Ana Sözü gazetesi çocuklara yönelik ek bir yayın çıkartmıştır. Kırlangaç isimli çocuk dergisini renkli, resimli ve özenli bir baskıyla hazırlayarak Gagauz çocuklarına sunmuştur. Dergi, Haziran 1993 tarihinde yayınına ara vermiş ve en son 2001 yılında tekrar çıkartılmıştır. Günümüzde yayınına devam etmeyen bu dergi yayınlandığı dönemde bilhassa ana dilin yaygınlaşması ve Gagauz çocukları tarafından doğru öğrenilmesi noktasında önemli bir işlevi gerçekleştirmiştir.¹⁷

Nikolay Baboğlu'nun yönetiminde yayın hayatına devam eden Ana Sözü'nün başına bir süre sonra yine Todur Zanet geçmiştir ve halen baş redaktör olarak devam etmektedir. Zanet, Ana Sözü'nün 1993 yılında Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçişini gerçekleştirmiştir. Todur Zanet ve Nikolay Baboğlu, gazetenin Latin alfabesiyle çıkması konusunda ciddi mücadeleler vermişlerdir. Baboğlu, Latin alfabesinin faydaları konusunda gazetede yazılar yayınlamıştır. Gagauz halkı ise Ana Sözü gazetesine mektuplar göndererek Latin

11 Todur Zanet, "Gagavuz Dilin Latin Alfavitinä Geçirilmesinde "Ana Sözü" Gazetasının On Hem Baş Rolü", *Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s.248.

12 Ana Sözü, 28 Harman Ay (Ağustos) 2013, s.3. (28 Ağustos 2013 tarihli Ana Sözü gazetesinde, 1988 yılında yayınlanan ilk sayının 4 sayfalık tıpkıbasımına yer verilmiştir.)

13 Todur Zanet, "Gagauz Basımının Dünü, Bugünü, Yarını", *Balkanlar'da Türk Kültürü'nün Dünü-Bugünü-Yarını Sempozyum Bildirileri*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2002, s.184-185.

14 Zanet, "Gagauz Basımının...", s.185.

15 Fedora Arnaut, "Ana Sözü Gazetesinin Halkbilim Kaynaççası", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1998*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.21.

16 Güngör-Argunşah, a.g.e., s.79.

17 Hülya Argunşah, "Gagauz Edebiyatı", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Kayseri 2007, s.103. Bu eseri bana armağan eden Sayın Mustafa Argunşah hocama teşekkürü bir borç bilirim.

alfabesine geçilmesi konusundaki taleplerini, görüşlerini belirtmişlerdir. Buna karşın bazı Gagauz aydınları Stepan Bulgar, Stepan Kuroğlu, Mariya Maruneviç, Gavril Gaydarcı ise latin alfabesine geçilmesine karşı çıkmışlardır.¹⁸

Önceleri birkaç sayfası latin alfabesiyle çıkan Ana Sözü, 25 Eylül 1993 yılından itibaren tamamı latin alfabesiyle baskısı yapılarak çıkarılmıştır.¹⁹ Gazetenin ilk sayısı çift renkli mavi ve siyah renklerinde çıkarılmışken zamanla renk ve baskıda gelişmeler yaşanmıştır. 14 Nisan 2001 yılı itibariyle Ana Sözü, bütünü renkli olarak okuyucu ile buluşmuştur.²⁰

Gazetenin bu zamana kadar çıkarılmasında kuşkusuz önemli bir desteği veren kurum ise kısa adı TİKA olan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'dır. TİKA'nın maddi anlamdaki parasal desteği ile ayakta kalan Ana Sözü, Todur Zanet'in büyük gayret ve çabaları sayesinde de yayınlanmaya devam etmektedir. Gazete, Latin harfleriyle sekiz sayfa olarak "Yaşa, benim Halkım!" sloganıyla hem basılı olarak hem de internette web formatında (www.anasozu.com) yayını sürdürmektedir. Politika, tarih, kültür, edebiyat, ekonomi, bilim ve spor gibi pek çok konuda gazete sayfalarında haberler bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'den de çeşitli haberlerin gazete içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Ana Sözü gazetesi, Gagauz tarihinin, kültürünün öğrenilmesi yanında Gagauz dilinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarımı mevzusunda önemli bir misyonu üstlenmiştir. Günümüzde hala yayınlanan sayılarında Gagauz dilinin düzgün kullanılması, Rusça etkisinden arındırılması konusunda dikkati çeken yazılar yayınlarak Gagauz okurlarını bilinçlendirmektedir. Ayrıca Gagauz gençlerinin kaleme aldıkları yazı ve şiirleri gazete sayfaları içerisinde yayımlayarak onların ana dillerini güzel, iyi bir şekilde kullanmaları noktasında destekçi olmaktadır. Bu şekilde genç nesilden yeni yazar, şairlerin çıkmasına da ön ayak olmaktadır.

18 Zanet, "Gagavuz Dilin...", s.249-250.

19 Zanet, "Gagavuz Dilin...", s.251.

20 "Ana Sözü Genä Renkli", *Ana Sözü*, 29 Baba Marta (Mart) 2013, s.8.

2018 yılı itibariyle 30'ncü yılına adım atan Ana Sözü gazetesi, Gagauz Türkleri'nin basın-yayın hayatında çok önemli bir yeri işgal etmektedir. Gazetenin ileriki yıllarda da yayınına devam edebilmesi için kuşkusuz daha çok yardıma, desteğe ihtiyaçları olacaktır. Ayrıca gazetenin Gagauz kültürü adına bir hazine değerinde olduğunu düşünürsek üzerinde bilimsel çalışmaların rahatlıkla yürütülebilmesi adına tüm sayılarının dijital bir ortama aktarımının yapılması elzem bir durumdur.

Kaynakça

- Ana Sözü*, 28 Harman Ay (Ağustos) 2013, s.3.
- "Ana Sözü Genä Renkli", *Ana Sözü*, 29 Baba Marta (Mart) 2013, s.8.
- Fedora Arnaut, "Ana Sözü Gazetesi'nin Halkbilim Kaynakçası", *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1998*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.21-35.
- Harun Güngör-Mustafa Argunşah, *Gagauzlar*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998, 151 s.
- Hülya Argunşah, "Gagauz Edebiyatı", *Gagauz Yazıları*, Türk Ocakları Kayseri Şubesi Yayınları, Kayseri 2007, s.89-118.
- Nevzat Özkan, "Gagavuz Türk Edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Romanya ve Gagauz Türk Edebiyatı*, Cilt.12, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1999, s.183-447.
- Todur Zanet, "Gagauz Basınının Dünü, Bugünü, Yarını", *Balkanlar'da Türk Kültürü'nün Dünü-Bugünü-Yarını Sempozyum Bildirileri*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa 2002, s.183-186.
- Todur Zanet, "Gagavuz Dilin Latin Alfavitinâ Geçirilmesindä "Ana Sözü" Gazetasının Ön Hem Baş Rolü", *Gagavuz Türkçesi Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s.245-252.
- Ülkü Çelik Şavk, "Todur (Fedor) Zanet Gagauzluk ve Gagauzlara Adanmış Bir Hayat", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, Cilt.2, Sayı.3, Kış 2013, s.129-141.
- <http://anasozu.com/gagauzlar-cekiler-turk-soyundan/> (Erişim Tarihi 27.02.2018).
- <http://anasozu.com/26-yil-geeri-gagauz-milli-gimnasi-hem-milli-bayraa-kabledildi/> (Erişim Tarihi: 27.02.2018).